

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ
-
Oddziałowe Biuro
Badań Historycznych w Rzeszowie

11613125 R
[Signature]

Szanowny Pan
Piotr Przytocki
Prezydent Miasta Krosna

Pismo z dnia:

Znak:

Nasz znak:

Data:

BBMR2-6020-266/24

Rzeszów, dnia 25 lutego 2025 r.

[Signature]

W odpowiedzi na pismo Biuro Badań Historycznych Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie pragnie poinformować, że nie odnaleziono informacji, które mogłyby w sposób definitywny określić lokalizację siedziby Wojskowej Komisji Werbunkowej w Krośnie w roku 1918.

Ustalenia na podstawie literatury wskazują, że Stanisław Maczek, wówczas porucznik, po przyjeździe 14 listopada 1918 r. do Krosna udał się do ppłk. Józefa Swobody, który prowadził rekrutację. Por. Maczek został mianowany dowódcą

Instytut Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu
Oddziałowe Biuro Badań Historycznych
w Rzeszowie

ul. Słowackiego 18, 35-060 Rzeszów
tel.: (17) 860 60 54 | fax: (17) 860 60 55
rzeszow.ipn.gov.pl

kompanii krośnieńskiej i wyruszył z nią na odsiecz Lwowa. We wspomnieniach gen. Stanisław Maczek nie precyzował lokalizacji biura werbunkowego, pisząc jedynie: „Chcę się dostać do walczącego Lwowa, do »mego« Lwowa, a gdy linia Przemyśl–Lwów jest przecięta przez Ukraińców – próbuję dostać się od południowej strony przez Podkarpacie. Toteż dzień 14 listopada [1918] zastaje mnie w długim ogonku oficerów do raportu dowódcy garnizonu Krosno.

Wszyscy uszeregowani według rangi: kapitanowie, porucznicy, podporucznicy, podchorążowie – a na szarym końcu ja, wprowadzie już »oberleutnant« wedle ostatnich mianowań listopadowych, ale w cywilnym ubranku.

Siwy pułkownik Swoboda przechodzi od jednego do drugiego, wysłuchując niekończącej się litanii; ten prosi o przydział do Krosna, tamten o urlop, o superrewizję itd., aż do mnie, proszącego o przydział do formacji odchodzącej najprędzej na odsiecz Lwowa.

Na to z jowialnym uśmiechem chwyta mnie pułkownik w ramiona, mówiąc: »Wreszcie mam dowódcę kompanii odsieczy – gotowej do odmarszu, ale dotychczas bez dowódcy». Jeszcze tego samego dnia obejmuję dowództwo kompanii krośnieńskiej«.

Współcześnie na budynku przy ul. Krakowskiej 9 w Krośnie znajduje się tablica upamiętniająca lokalizację komisji werbunkowej. Treść tablicy brzmi. „W tym budynku w 1920 r. mieściła się Wojskowa Komisja Werbunkowa. Stąd nasi rodacy wyruszali do walki przeciwko bolszewikom i uratowali naszą Niepodległość. Z Krosna i Powiatu było ich 426. Krośnianie, 15 sierpnia 2020 r.”. Należy zwrócić uwagę, że tablica odnosi się do roku 1920. Jak podał dziennikarz Adrian Krzyżanowski w artykule „426 ochotników z Krosna i okolic walczyło z bolszewikami. Upamiętnia ich tablica”, opublikowanym na portalu internetowym Krono24 (<https://krosno24.pl/informacje/426-ochotnikow-z-krosna-i-okolic-walczylo-z-bolszewikami-upamietnia-ich-tablica-i7956>), tablica powstała z inicjatywy Ryszarda Majki – przewodnika PTTK, który wspominał: „W 1985

roku zacząłem tu pracować. Rok później robiliśmy remont elewacji. Pewnego dnia szedł tędy starszy pan. Stał na baczność, oddał honory, uklonił się. Nie wzięliśmy tego zdarzenia na serio. Jak się później okazało, był on jednym z chłopców, którzy w 1920 zgłosili się do Wojskowej Komisji Werbunkowej w Krośnie, by na ochotnika walczyć na froncie z bolszewikami. »Było nas 19, ale tylko ja zostałem zakwalifikowany« – miał opowiadać. »Przeżyłem wojnę polsko-bolszewicką, przeżyłem II wojnę światową, żyję do dzisiaj. Wszyscy moi koledzy, którzy tamtego dnia byli tu ze mną, nie żyją«. Miejsce to było wskazywane także przez innych starszych mieszkańców Krosna.

W publikacji „Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu, t. VIII” (red. F. Leśniak i T. Łopatkiewicz, Krosno 2018), znajduje się artykuł autorstwa Janusza Kubity pt. „Listopad 1918 na Podkarpaciu”. Wyprawa Grupy podpułkownika Józefa Swobody z Krosna na odsiecz Lwowa”, w którym, na stronach 274-277, czytamy: „Wykonując rozkaz mobilizacyjny z 31 października płk. Roji oraz w związku z wnioskiem burmistrza Królewskiego Wolnego Miasta Krosna Jana Kantego Jugendfeina i kpt. Stefana Tormy oraz innych właściwych osób, ppłk Józef Swoboda objął tymczasowo 1 listopada, jako najstarszy rangą wojskowy, Komendę Powiatową Wojsk Polskich w Krośnie, celem zabezpieczenia życia i mienia ludności miasta i powiatu. Wobec tego, że w mieście od kilkudziesięciu lat nie było garnizonu wojskowego i trwał już piąty rok wojny, brakowało wszystkiego, a przede wszystkim ludzi z przeszkoleniem wojskowym. Wprawdzie podczas Wielkiej Wojny miał w Krośnie siedzibę 214 batalion piechoty pospolitego ruszenia (Landsturm), ale po bitwie gorlickiej, przeprowadzonej początkiem maja 1915 roku, został przeniesiony na etapy do Zamościa, a w Krośnie pozostała jedynie Komendantura Rejonowa (Rayonskommando). 14 listopada grono zebranych w Krośnie około 130 żołnierzy i oficerów jednogłośnie uchwaliło, iż należy jak najszybciej nawiązać kontakt z wyższym dowództwem oraz wysłać na wschód formację marszową w sile jednej kompanii. Tegoż dnia przybył do Krosna por. Stanisław

Maczek, który został wyznaczony przez ppłk. Swobodę na dowódcę kompanii krośnieńskiej. Byli w niej już oficerowie i podchorążowie: Wiktor Kulczycki i Adam Mrówka z Krosna, Bartosz z Jasła, legionista Józef Leon Czerniatowicz i Szmidt ze Lwowa oraz chorążowie Jan Ziemski i Teodor Stradin – Gruzin. Obsada kompanii pochodziła przeważnie z Krosna i okolic (Odrzykoń, Potok, Krościenko Wyżne i Haczów – podoficerowie: Bienia, Kielar, Stepek, Szajna, Szponar, Wojtuń). [...] Wyruszając kompanią marszową na wschód, na miejscu w Krośnie pozostawiono jako tymczasowego komendanta kpt. Edwarda Wereszczyńskiego wraz z resztą Kompanii Powiatowej [...] Wyjazd pociągu transportowego z Krosna nastąpił 21 listopada o godzinie 13:30. Oddział składał się z ponad stu żołnierzy, w tym oficerowie: por. Stanisław Maczek, ppor. Zalewski i chor. Jan Ziemski”.

Ponadto w tym samym artykule, na stronie 329, znajduje się fragment: „W lecie 1920 r. Józef Swoboda był kierownikiem Powiatowego Komitetu Obrony Państwa w Krośnie; po reorganizacji w Biuro Werbunkowe, przez okres trzech miesięcy prezesem tegoż Biura, zlokalizowanego w budynku istniejącym dotychczas w Krośnie przy zbiegu ulic Kolejowej i Krakowskiej, od strony ulicy Józefa Czuchry, przy siedzibie RCKP. Biuro Werbunkowe w Krośnie w 1920 r., podczas wojny polsko-bolszewickiej, skierowało z powiatu krośnieńskiego do komend wojskowych około 450 ochotników, którzy zasilili szeregi obrońców Ojczyzny”.

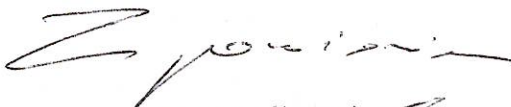
Informacja o lokalizacji biura werbunkowego ppłk Swobody w okresie wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. pojawia się także w dwóch artykułach prasowych (w gazecie „Nowa Reforma” z 16 lipca 1920 r. (nr 167) i w gazecie „Goniec Krakowski z 9 sierpnia 1920 r. (nr 216), które wskazują na gmach Rady Powiatowej w Krośnie – obecnie budynek Urzędu Miasta przy ul. Staszica. Co istotne, w budynku tym przez szereg lat mieściła się poczta.

Fragment artykułu: „Z działalności Powiatowego Komitetu Obrony Państwa w Krośnie” z „Gońca Krakowskiego” mówi: „Posiedzenia [Powiatowego Komitetu Obrony Państwa] odbywają się stale raz na tydzień, na których delegaci Sekcyi zdają sprawę z czynności w ciągu tygodnia. Posiedzenia pełnego komitetu odbywają się raz na dwa tygodnie. Biuro komitetu znajduje się w Radzie Powiatowej i jest otwarte dla stron bez przerwy od godz. 8 rano do 6 wieczorem”. Z kolei wcześniejszy artykuł, z 16 lipca 1920 r., pt. Komitet Powiatowy w Krośnie w gazecie „Nowa Reforma” podaje: „Powiatowy Komitet Obrony Państwa utworzył natychmiast biuro werbunkowe dla przyjmowania ochotników do armii i poruczył kierownictwo tegoż pułkownikowi Józefowi Swobodzie, pułkownik Swoboda zorganizował biuro i od dnia jutrzejszego przyjmuje w Radzie Powiatowej zapisy ochotników do armii generała Hallera”.

Warto dodać, że Komitet Obrony Państwa formalnie powstał w sierpniu 1920 r., w praktyce jego komórki powstawały samorzutnie już od końca czerwca 1920 r. W Krośnie powstał 6 lipca 1920 r. Zwrócić uwagę należy zatem na fakt, że w artykule w gazecie „Nowa Reforma” jest mowa o organizacji biura i uruchomienia go „od dnia jutrzejszego”, tj. od 17 lipca 1920 r. Podano tam zatem datę uruchomienia *de facto* Komitetu Obrony Państwa w Krośnie, toteż nie można wykluczyć, że do tego momentu punkt werbunkowy mógł mieścić się w zupełnie innej lokalizacji, choćby właśnie w rejonie dzisiejszego RCKP.

Zatem w listopadzie 1918 r., w czasie, gdy w Krośnie przebywał por. Stanisław Maczek, punkt werbunkowy do kompanii wyruszającej na odsiecz obleganego przez Ukraińców Lwowa mógł, ale wcale nie musiał mieścić się w gmachu Rady Powiatowej w Krośnie. Nie wykluczone też w 1920 r. mogły funkcjonować dwa punkty werbunkowe, jeden dla ochotników, drugi dla poborowych. Wyjaśnienia powyższych kwestii może przynieść tylko pogłębiona kwerenda w dokumentach archiwalnych, pamiętnikach itp. Instytut Pamięci Narodowej jednakże nie jest dysponentem materiałów w tym zakresie

chronologicznym, dokumenty takie mogą znajdować się w sieci archiwów państwowych i w Centralnym Archiwum Wojskowym.

Dyrektor Oddziału
Instytutu Pamięci Narodowej
w Rzeszowie

dr hab. Dariusz Iwaneczko

Otrzymują:

- 1) adresat
- 2) a/a

Sporządził: Mirosław Surdej (17) 8606023

Instytut Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu
Oddziałowe Biuro Badań Historycznych
w Rzeszowie

ul. Słowackiego 18, 35-060 Rzeszów
tel.: (17) 860 60 54 | fax: (17) 860 60 55
rzeszow.ipn.gov.pl